

Visie gevraagd

Nog drie jaar en we bereiken het jaartal 2000. Het bijzondere hiervan ligt niet alleen in het psychologische of emotionele vlak. Ook praktisch betekent het iets; zo is het een hersenkraker voor bouwers van computersystemen – denk alleen al aan de problemen voor de software die de huidige eeuw centraal stelt. Tegelijkertijd is het, in de gang der geschiedenis, het passeren van – weer – een eeuwsgrens. Aan het begin van dit nieuwe jaar lijkt het gepast een paar lijnen tussen het heden en dat moment te trekken. Kijkend naar de wereld van vandaag is het beeld complex en zijn de bevindingen niet steeds positief. Er ontstaat het beeld van een kleiner wordende wereld waarbij ontwikkelingen elders niet langer echt ver weg zijn. Tegelijkertijd zien we een paradoxale ontwikkeling waarbij in een deel van de wereld begrippen als natie, land en volk als bindend element en in het recht verankerd, gerelativeerd lijken te worden, terwijl in een ander deel van diezelfde wereld deze begrippen juist aan belang lijken toe te nemen en gepaard gaan met territoriumaanspraken.

Zelfs in Europa zien we dit verschil; er zijn landen die bereid zijn een deel van de nationale zelfstandigheid op te geven om tot een nieuwe supranationale ordening te komen; andere landen zoeken op dit moment naar die elementen in hun geschiedenis die juist een eigen identiteit kunnen onderbouwen. Nationaal, regionaal en internationaal vormen bestaande grenzen kaders om de stabiliteit te handhaven. Tegelijkertijd wordt meer en meer duidelijk dat, met name in de westerse wereld, grenzen aan betekenis inboeten. Het geldverkeer, de media, de communicatie, milieu, misdaad en religieuze stromingen hebben geen boodschap aan deze afbakening. Ook wordt duidelijk dat waar de één stabiliteit wenst, de ander deze bevestiging van het bestaande ter discussie stelt: de droom van een maakbare wereld, de droom van echt Verenigde Naties werd en wordt wreed verstoord door onverenigbare belangen.

Het venster dat de media ons geven op de werkelijkheid plaatst ons als het ware op een bergtop. Vandaaruit zien we neer op de wereld om ons heen. Het beeld dat zo ontstaat maakt zeker niet optimistisch; het is ook incompleet en steeds gekleurd. Hieraan liggen vele factoren ten grondslag. De ijzeren wet van de media: 'goed nieuws is geen nieuws' is er slechts één

van. De selectie door de media, onze eigen opvattingen en percepties en onze al dan niet kritische houding vormen evenzeer elementen die dit beeld kleuren. Toch kan in alle objectiviteit worden vastgesteld dat de wereld waarin we leven geen wereld van vrede en rechtvaardige verdeling is. Het was en is een wereld waarin welvaart voor velen een onbekend begrip is. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat dit beeld tussen nu en het jaar 2000 ten principale wijzigt.

Verbijzonderd naar veiligheid is het beeld al even diffuus. Drie verschijnselen vragen onze bijzondere aandacht. Ten eerste dat het einde van de Koude Oorlog geen Lente maar slechts een nieuwe fase in de geschiedenis bracht. Aan de positieve kanten staat zonder meer het wegvallen van de directe dreiging van een groot-schalig conflict en nucleaire oorlog. Of de erfenis van de Koude Oorlog al door iedereen mentaal is verwerkt, is overigens nog niet duidelijk. Aan de negatieve kant staat dat een zekere voorspelbaarheid die in de internationale arena bestond, verdween. Het is nog maar de vraag of we echt begrijpen wat deze nieuwe situatie betekent. Derhalve is het noodzakelijk dat landen en bondgenootschappen zich bezinnen op hun omgeving en een visie ontwikkelen op de gewenste koers.

In dit kader is ook een tweede vraagstuk relevant. Al in 1991 hield Martin van Creveld de wereld een spiegel voor in zijn *The Transformation of War*¹. Hij schetst een wereld waarin de conventionele oorlog (tussen staten onderling), als min of meer achterhaald kan worden gezien. Naar zijn opvatting wordt geweld in toenemende mate een zaak van andere partijen dan staten; zoals door grenzen gescheiden bevolkingsgroepen, religieuze groeperingen of anderen die – aldus Van Creveld – door de overige betrokkenen gemakshalve als terroristen, guerrilla's, bandieten of rovers worden aangeduid. Vanuit deze benadering zou de Golfoorlog een a-typisch fenomeen zijn en zeker geen indicatie voor het soort conflicten waarop de wereld zich moet voorbereiden.

Het is niet onbelangrijk dat we ons – langs deze tweede gedachtenlijn – bezinnen op het karakter en de aard van conflicten waarbij we betrokken kunnen raken, met inbegrip van de „voorspelbaarheid” daarvan. Ook op dit gebied is visie gewenst.

¹ The Free Press, New York 1991.

Tenslotte het derde verschijnsel dat de aandacht vraagt. Voor sommigen is er op dit moment al sprake van een *Revolution in Military Affairs*. Digitalisatie, miniaturisatie en andere technologische vernieuwingen geven zicht op een militair apparaat dat met chirurgische nauwkeurigheid en met minimale verliezen inhoud geeft aan een toekomstig militair optreden dat wordt aangeduid als *Information Warfare*.

Dat nieuwe technologie nieuwe mogelijkheden biedt staat niet ter discussie. Wel is het duidelijk dat anderen vraagtekens zetten bij de wijze waarop en de mate waarin deze technologische ontwikkelingen een werkelijk antwoord bieden op de toekomstige uitdagingen. Punten van zorg vormen niet alleen de beheersbaarheid van deze (wapen)technologie en nieuwe vormen van kwetsbaarheid (door de inzet van vergelijkbare systemen door een tegenstander), maar ook wat deze ontwikkelingen betekenen voor een inzet tegen een tegenstander die niet conventioneel wil vechten en die ons door zijn irreguliere optreden weet te plaatsen voor een schier onoplosbaar ethisch dilemma (bijvoorbeeld burgers als schild gebruiken) of een ander probleem, door een soort guerrilla op het grondgebied van zijn tegenstander te beginnen. Onderliggende vraag is wat deze ontwikkeling betekent gegeven de andere geschetste lijnen. Ook hier is visie gevraagd, niet in de laatste plaats omdat financiële middelen in beginsel slechts eenmaal kunnen worden aangewend en omdat sommige miscalculaties over opbouw, organisatie en middelen van strijdkrachten eerst op termijn kunnen worden teruggedraaid.

Gegeven het bovenstaande is ook aandacht voor onze doctrines noodzakelijk. Het is een goede zaak dat land- en luchtmacht in het afgelopen jaar formele uitdrukkingen van het vigerende militaire denken het licht hebben doen zien. Beide krijgsmachtdelen realiseren zich dat hun doctrine a priori tijdgebonden is. Het is derhalve van groot belang dat tegelijkertijd systematisch aandacht wordt besteed aan ontwikkelingen en lessen van (gewapende) conflicten in de wereld om ons heen. Alleen op deze wijze kan worden voorkomen dat een kloof gaat ontstaan tussen doctrine en werkelijkheid.

Natuurlijk wordt er binnen Defensie aandacht besteed aan deze aspecten. Binnen de Defensiestaf wordt gewerkt aan de noodzakelijke strategische visie en conceptuele benaderingen; door wetenschappelijk onderzoek wordt getracht een deel van de technologische ontwikkelingen

te volgen of zelfs voor te blijven. De Militaire Inlichtingendienst volgt eveneens deze ontwikkelingen en tracht ze te extrapoleren. Ook op krijgsmachtdeelniveau wordt over toekomst en beleid nagedacht, en bestaat er vaak grote deskundigheid over ontwikkelingen in bepaalde domeinen. Bovendien wordt er binnen de krijgsmacht steeds meer aandacht besteed aan ervaringen die wij en anderen opdoen bij uitzendingen. Uiteraard beschikken de secties Militaire Geschiedenis over veel informatie die zich laat gebruiken om gisteren, vandaag en morgen analytisch te benaderen. Dit alles sluit verrassingen echter niet uit; de val van de Muur, de Golfoorlog, het Joegoslavië-conflict, de vreedzame opdeling van Tsjecho-Slowakije, en de oorlogen in Somalië en Rwanda zijn slechts door weinigen voorzien.

De vraag is dus of we ons niet nader moeten bezinnen op de samenhang der dingen en op de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten die samenhangen met het ontwikkelen van een (meer) integrale visie op veiligheid. Anno 1997 lijkt veiligheid een zo complex begrip dat het de aandacht van meer ministeries vraagt dan die van Buitenlandse Zaken en Defensie. Het lijkt logisch dat ook Algemene Zaken, Economische Zaken, Justitie, Financiën en Binnenlandse Zaken aan een integrale benadering gaan bijdragen. Eenzelfde logica pleit ervoor ook binnen internationale kaders als NAVO en Europese Unie na te gaan of veiligheid niet vanuit een te eng perspectief wordt benaderd. Tevens is een meer integrale benadering van de rol van Defensie daarbij en de daarvoor noodzakelijke middelen, structuren en concepten nodig. In kwantitatieve zin is slechts een fractie van het personeel met de verdere toekomst bezig. Terzijde kan worden opgemerkt dat de eerder genoemde doctrines in belangrijke mate zijn ontwikkeld door functionarissen die hieraan slechts *part-time* konden bijdragen. In kwalitatieve zin is het maar de vraag of de organisatie voor dit soort op toekomstverkenning gerichte functies bewust zoekt naar mensen met onafhankelijke en originele denkpatronen en uiteraard grote deskundigheid. Juist hieraan bestaat behoefte als we tot op zekere hoogte in het duister tasten. Zeker is wel dat het verplaatsingspatroon van militairen niet steeds positief bijdraagt aan het ontstaan van de continuïteit die binnen 'denktanks' gewenst is. Onderweg naar het jaar 2000 met een behoefte aan visie. Niet in de laatste plaats aan visie op hoe we visie kunnen genereren.